

Лекція 5. Основні суспільнополітичні погляди Стародавньої Індії (конспект)

Політичні та правові ідеї стародавньої Індії знаходять своє закріплення вже в найдавніших літературних пам'ятках, релігійних книгах аріїв ("Веди" — "священне знання" кінця II тисячоліття до н.е.); священних книгах брахманізму, до яких належать "Рігведа" — перший і найстаріший збірник, — "Самаведа", "Яджурведа" та "Атхарваведа"; пізніших релігійно-філософських творах "Упанішади"; в поетичних епопеях "Махабхарата" і "Рамаєна"; а особливо, в юридичних збірниках, які являють собою, в значній своїй частині, не стільки пам'ятники законодавства і запис звичаєвого права, скільки релігійно-філософські і політичні трактати. З огляду на це, особливо цікавий збірник, відомий під назвою "Закони Ману", який відноситься до III ст. до н.е. В цьому документі, який, очевидно, мусів відповідати кастовому устроєві давньоіндійського суспільства, міститься ряд цікавих ідей щодо права, закону та їхньої ролі не тільки у суспільстві, але й в людському бутті. "Вчинене беззаконня ніколи не залишається без наслідків для того, хто його вчинив". Тут також підкреслюється роль та суть покарання: "Покарання є правитель, це — керівник, воно служить запорукою дотримання закону... Тільки покарання править всіма істотами... мудрі вважають покарання тотожним до закону".

Ряд політичних проблем піднято також у трактаті "Артхашастра" ("Книга про користі"), автором якого вважають Каутілью, державного діяча VI–III ст.ст. до н.е. В цьому трактаті містяться поради цареві стосовно організації адміністрації та суду, законодавства й управління, зовнішньої та внутрішньої політики.

Згідно з "Книгою Ману" і висловлюваннями Каутільї, державу визначає сім елементів: цар, міністри, територія, столиця, державна казна, військо і міжнародні союзники. Зародження державної організації пов'язується із занепадом моральності серед людей, оскільки існували часи, коли люди

підлягали тільки законам і коли не було ніякої влади. І власне влада "запевняє мирне існування як філософії, так і святим Ведам, а також економічному життю... Оскільки там, де немає влади, сильний пожирає слабшого". В "Архашастрі" підкреслено, що влада є найважливішим елементом, без якого суспільство не могло б існувати. "Влада оберігає сонного, панує над всіма істотами, охороняє їх, стоїть на сторожі загального порядку". Фактично доктрина доходить до самої суті державної влади і права: "Цар спирається на фінанси і примус; примус — на фінанси; на примус спирається право; врешті, на право спираються люди".